

"Oma eesmärki on võimalik saavutada realistlikult tegutsedes, lähtudes Eesti rahvuslikest huvidest, mitte unistustest," ütleb president Toomas Hendrik Ilves.

Kärt Anvelt

Kui mõelda aastale 2010, siis mida teie peate maailmas Eestile kõige olulisemaks?

Eesti tähtsaim eesmärk on tugev Euroopa ja ühtne Euroopa Liit. See tähendab ühenduse kõigi liikmesmaade – sõltumata nende suurusest ja Euroopa Liitu kuulumise ajast – aktiivsust ning nähtavust üleeuroopaliste probleemide lahendamisel.

Loodetavasti leiavad liikmesriigid tänavu vastuse küsimusele, kuidas hakkab tegelikkuses toimima äsja jõustunud Lissaboni leping. Kuidas Eesti leiab selles olukorras soodsa positsiooni nii endale kui ka aitab kogu Euroopa Liitu? Iga liikmesriik kompab praegu maad, saamaks aru, kuidas leping mõjutab senist praktikat. Nagu iga põhiseadusliku lepingu puhul, määrab ka siin praktika sageli rohkem kui mitmeti tõlgendatavad sätted.

Teiseks loodan, et julgeolekuolukord Afganistanis muutub oluliselt paremaks. Ameerika Ühendriikide ja mitme liitlase otsus saata sinna lisavägesid annab selleks lootust. Ja meenutage, et nii juhtus see ka Iraagis. Üldise turvalisuse kasvust Afganistanis ja samuti Pakistanis sõltub NATO edukus sel operatsioonil, ka seal teenivate Eesti kaitseväelaste julgeolek.

Kas Afganistani missiooni mandaadi lõppemisel tuleks riigikogul seda pikendada või aitab Eesti ja meie sõdurite seal viibimisest?

Kui NATO ja tema liitlased nüüd Afganistanist lahkuks ja jätaks pooleli 2001. aastal alustatud operatsiooni, tähendaks see allaandmist, kogu alliansi viimase kümnendi pingutuste ja ohvrite mõttetuks kuulutamist.

Ma ei väida, et Afganistanis edu saavutamine sõltub ainult sõjaväelastest, muidugi mitte, aga ilma julgeolekuolukorda tuntavalt ja kiiresti parandamata ei ole võimalik ka seelses riigiehituses edu saavutada. Kui NATO väed praegu Afganistani üksi jätaksid, oleksid sellel rängad tagajärjed paljude maade ja piirkondade julgeolekule, tõsiselt kannataks ka NATO tõsiseltvõetavus.

Tänapäeva maailmas ei alga ühegi riigi turvalisus tema koduukse lävepakult. See algab väga kaugelt. Iga riik, kes tahab maailmaasjadest käed puhtaks pesta ja vaikselt nurka pugeda, võib peagi avastada, et seisab ise silmitsi veelgi suuremate probleemidega. Seda oleme Euroopas juba näinud.

Mistõttu ma arvan, et Eesti kaitseväge missiooni Afganistanis tuleb pikendada.

On see ka andmise-saamise küsimus? Selleks, et julgeolekut saada, tuleb seda ka ise anda?

Teisiti see paraku ei saa ju olla. Ent Afganistani probleemi mõistmiseks on vaja aru saada, et NATO lahkumine Afganistanist, kui sealne armee ja politsei ei suuda veel turvalisust hoida, tähendaks vägivalda ja terrorismi kiiret levimist mitte ainult Afganistanis endas. Ka Pakistanis, mis on tuumariik. Samuti laieneks vägivald ja äärmuslus väga paljudesse maadesse, kindlasti näiteks Kesk-Aasiasse ja veelgi kaugemale. Meid hakkaks see mõjutama märksa kiiremini, kui

praegu ette kujutada oskame.

Selline maailm ei ole Eesti huvides. Nii tuleb meil nõustuda tõdemusega, et Afganistani operatsioon – selle sõjaline ning tsiviilne, ülesehituslik pool – on ka Eesti julgeoleku tagamise operatsioon.

Kui palju annab meile Läänemere strateegia, mille algatajaks ise olete?

See annab võimaluse luua tugevamaid ja senisest avatumaid poliitika selles Euroopa Liidu piirkonnas, mis on nüüd ühenduse sisemeri, meie uus Mare Nostrum. Läänemere strateegia – nii ideena kui ka Euroopa Liidu ametliku poliitikana – on olnud alati tõukunud soovist võimalikult palju kasutada, arendada ja suurendada ühenduse nelja vabadust: inimeste, tööjõu, kapitali ja teenuste vaba liikumist regioonis.

Mõni aasta tagasi olime mures, et osa Euroopat tahab kiiremini liikuda ja et sellest võib kooruda välja nn kahe kiirusega Euroopa Liit. Aga nagu selgus, valmisolek süvendada integratsiooni ei kuulu ühenduse nn vanadele liikmetele. Neist mõnede lähenemine teenuste direktiivile näitas hoopis, et süvenevat ning Eesti majandusele kasulikumat integratsiooni pooldavad hoopis teised riigid, kellest enamik asub Läänemere ümber. Siin on ka Eesti olulisemad majandus- ja koostööpartnerid, seega on tihedam ja tõhusam regionaalne koostöö igati meie huvides.

Loomulikult lisandub siia eesmärk parandada Läänemere keskkonda, sest kahjuks võib seda praegu pidada maailma üheks enim saastunud mereks. Niisiis, kõik, mis toimub Läänemere piirkonnas, mõjutab otseselt meie elukvaliteeti. Mis võiks olla veel meie prioriteet?

Kui eeldada, et Lissaboni lepingu järel kujuneb välja Euroopa Liidu selgemalt ühtne

välispoliitika, millest olete ise korduvalt rääkinud, siis kuidas saaks väikeriikide hääl selle kujundamisel mitte ainult kõlada, vaid seda ka mõjutada?

Edu toob koostöö. Seda mitte kitsas tähenduses, et ainult väikeriigid omavahel, vaid koostöö kõigi riikidega, kellega Eestil on ühised huvid.

Samuti on edu aluseks arusaam omaenda soovidest ning teiste riikide muredest. Seega peame suutma võrdse pühendumusega tegeleda nii Euroopa Liidu poliitikaga energeetika kui ka põgenike asjus. Euroopa probleemid ei ole ainult Eesti probleemid. Kui selle unustaksime, siis poleks meil põhjust imestada, kui leiame end peagi olukorrast, kus teisi ei huvita Eesti mured.

Me saame Euroopa Liidu ühtset välispoliitikat mõjutada, kui oleme ise aktiivsed ning kui lähetaime ühenduse ametitesse tööle pädevad ja algatusvõimelised ametnikud, kui soodustame tööd Euroopa Liidu institutsioonides eduka karjääri loogilise etapina.

Olete mullu ühes oma kõnes öelnud, et „üksnes ühiselt tegutsedes, õnnetuseks just „uute liikmetena”, on meil võimalik tänase päevani püsinud eraldusjoon kustutada”. Kas usute, et see on tõesti võimalik?

Jah, usun küll. Mõistagi on tegemist oluliselt tõsisema probleemiga, mida ainuüksi aeg kiiresti ei lahenda. Selleks tuleb meil üle saada mitte üksnes 50 aastat kestnud Euroopat lõhestanud arengu tagajärgedest, vaid ka oluliselt vanematest ning veelgi suurematest erinevustest, mille juured peituvad sügaval Euroopa ajaloos.

Euroopa Liidu liikmesuse kuuenda aasta lõpule jõudes näeme endiselt suhtumist, justkui oleksid uued liikmesriigid kuidagi puudulikud. Jah, nende hulgas on riike, kus on tõsised siseprobleeme, suutmatust tulla toime näiteks korruptsiooni või sotsiaalpingetega. Aga ka nn vanadel liikmesmaadel on oma probleemid ja ega sealgi ole korruptsioon või sotsiaalpinged tundmatud küsimused.

Samuti ei ole pädev jutt, et nn vanadel liikmesriikidel on lihtsalt pikemad demokraatlikud traditsioonid, mis ulatuvad kaugemale ajalukku, ammusse aega enne seda, kui kommunism anastas Ida-Euroopa. Tegelikult on vähe Euroopa riike, kel oleks ette näidata mitme sajandi pikkune demokraatiakogemus. Samas unustatakse see, mida Euroopa suurajaloolane Norman Davis ei väsi kordamast: üks esimesi konstitutsioonilisi vabariike Euroopas sündis just Poolas ja selleks oli Rzeczpospolita.

Seda unustamist või eiramist on ju võimalik mõõta, sest Euroopa Liidu nn uute liikmete esindajate tee ühenduse tippotsustajate sekka on vist ikka punase valgusfoori taga kinni?

Kordan kahte küsimust, mille esitasin sel talvel ka Varssavis Euroopa Kolledžis.

Euroopa Liidul on praegu välisriikides 158 esindust ehk saatkonda. Kui mitut neist juhivad praegu, Euroopa Liitu kuulumise kuuendal aastal, uutest liikmesriikidest pärit inimesed? Ühtainust.

Teiseks, Euroopa Komisjonis on 41 peadirektoraati; need moodustavadki selle „bürokraatia“, mis suuresti juhib Euroopa Liitu. Mitme peadirektoraadi eesotsas on keegi neist 75 miljonist, kes on Euroopa Liidu kodanikud juba kuuendat aastat? Vastus on null.

Need kaks arvu – null ja üks – jätavad mulje, nagu 21. sajandi Euroopa oleks jagatud taas otsekui mõjusfäärideks. Uuteks ja vanadeks. Ainult et kes oleksid nüüdsed jagajad? Kas tõesti Euroopa Liit kui Euroopa moraalne tuumik?

Et vastata eitavalt viimasele küsimusele, peame me sihikindlalt tegelema just Eestile ja kogu Euroopale oluliste teemadega. Euroopa Liidu kui ühenduse põhimõtted ju välistavad kellegi pisendamise või eiramise põhjusel, et nad on „uued“ või „oma ajaloo küüsis“.

Milliseks hindate Eesti presidendi rolli välispoliitikas? On see vähenenud? Kui, siis miks?

President kuulub nende riigivõimu esindajate hulka, kelle pädevuses on Eesti esindamine riikidevahelistes suhetes. Siin ei ole midagi muutunud. Kahepoolsetel kohtumistel, oma kõnedes ja intervjuudes osaleb riigipea Eesti välispoliitika kujundamises ja elluviimises.

Tõsi, pärast Eesti saamist Euroopa Liidu ja NATO liikmeks on kasvanud valitsuse, eriti peaministri roll, kuivõrd just tema esindab Eestit nende organisatsioonide tippkohtumistel. Selline tööjaotus on minu meelest meie Eesti põhiseaduslikku korraldust arvestades õige ja mõistlik.

Mitte alati ei ole presidendi kõned Eestis kõlapinda leidnud ...

Meie ajakirjandust lugedes võib sageli jääda mulje, et välispoliitika koosneb justkui kahest ühildamatust osast – „välis-“ ja „poliitika“. Esimene on kõik see, mis juhtub mujal, ja teistega; teine on kõik see, mida me ise siin askeldame. Ja teeb või ütleb nüüd mõni eestlane midagi välismaal, siis ei oska meedia seda sageli kuhugi liigitada. Laiemat konteksti püüdmata kiputakse siis rõhutama mõnd üksikut lauset või mõtet.

Te olete esimene ja seni viimane Ida-Euroopa riigipea, kes on kohtunud Barack Obamaga Valges Majas. Mida see märgiliselt tähendab?

Kahte asja. Esiteks, et Eesti on edukalt hoidnud strateegilist sidet ja suhet Ameerika Ühendriikidega. Teiseks aga, et Washingtonist vaadates ei ole Ida-Euroopa enam probleemne piirkond, kes vajaks mingit erilist hoolt ja käehoidmist. Ühendriikide mured ja väljakutsed on mujale nihkunud. Sinna, kus on ka Eesti ja Euroopa mured – Afganistani, Iraani, Lähis-Itta, Euroopa Liidu naaberriikidesse.

Siin tasuks meil, nn idaeurooplastel, pisut rahulikumalt asjadesse suhtuda. Jah, kuni olime USA silmis „probleem” selles mõttes, et julgeolekuarhitektuur polnud kindlaks määratud, pälvisime pidevat tähelepanu. Washingtoni välispoliitiline mõtlemine, mis on vägagi eesmärgikeskne, käsitleb Ida-Euroopat nüüd pigem eduloona. 20 aastat tagasi vaesed, kommunismi all vaevlevad riigid on praegu: a) demokraatlikud, b) turumajanduslikud, c) NATO liikmed, d) Euroopa Liidu liikmed, e) panustavad olulisel määral ülemaailmsete probleemide lahendamisse.

Tulemusena on just Ühendriikide välispoliitikast kadunud mõisted „uus” ja „vana”, Lääne- ja Ida-Euroopa. On üks Euroopa ja oluliselt suuremate murede taustal ei nähta Washingtonis neid erinevusi, mida meie siin ehk kipume üle tähtsustama.

USA presidendile Barack Obamale mõeldes – kas USA välispoliitika Venemaa suunal on muutumas leplikumaks ehk mida võib tähendada see reset'i pakkumine USA-Vene suhetes meie jaoks?

Washington on selgitanud, et sõna reset kasutatakse siin verbina, mitte nimisõnana. Niisiis, tegemist ei ole millegi nullist alustamise, vaid järeldusega, mida annab edasi väga täpselt kujund „tuleb uuesti atra seada”.

Seda ongi näha USA-Venemaa suhetes, sest edasi on liigutud mõlemale poolele kasulikes asjades, aga oma põhimõtetest ei ole loobunud. Retoorilisel tasandil hoitakse, vähemalt Ühendriikide poolel, oluliselt madalamat profiili. Ent suhtumises demokraatliku valiku langetanud riikidesse pole märgata mingeid muutusi. Endiselt toetatakse Gruusiat, Ukrainat, endiselt on olulisel kohal inimõigused.

Üldse peaksime saama üle hirmust, et ka 21. sajandil müüakse meid maha nagu Jaltas ja Potsdamis. Mure on mõistetav. Kuid – lääneriikide pidev huvi ei ole Balti riikide mahamüümine. On aeg jätta see retoorika ajalukku. Õigemini, pidev muretsemine sel teemal, kui me ise oleme Euroopa Liidu ja NATO liikmed, tüütab ära ja tekitab kahtlust muretsejate küpsuses, nende suutlikkuses mõista maailma muutumist.

Milliseks kujunevad teie hinnangul Eesti ja Venemaa suhted 2010. aastal?

Ma arvan, et nii Eesti, Venemaa kui ka Euroopa Liidu ja NATO huvides on see, et riikidevahelised suhted oleksid lugupidavad, tõised ja pingevabad. See on eesmärk, mille suunas peame liikuma.

Kuid ma ei oota suuri ja järske muutusi, läbimurdest rääkimata. Sest riikidevahelised suhted arenevad üldjuhul evolutsiooniliselt, mitte revolutsiooniliselt. Tuleb keskenduda igapäevastele, mõlemat poolt võrdselt puudutavatele asjadele, näiteks Peipsi ja Pihkva järve keskkonna olukorrale, majanduskoostööle, kultuurikontaktidele, piiriületusega seotud probleemidele või päästjate ja politseinike koostööle. Naabritele on need kõik väga olulised teemad.

Kas ja kui, siis mida peaks meie välisminister suhetes Venemaaga silmas pidama?

Ma just vastasin sellele küsimusele.

Tänavu möödub 65 aastat Teise maailmasõja lõpust ning Venemaal tulevad suured pidustused. Kas teie osalete neil pidustustel?

Seni ei ole me selles küsimuses Venemaalt saanud ainsatki kutset või ametlikku selgitust, samuti pole meile teada, mis seal sel päeval täpsemalt toimub. Aga kui viie aasta eest tähistati Moskvast Natsi-Saksamaa alistamise 60. aastapäeva, siis ütlesin, et Eesti riigipea peaks Venemaa kutse üritustel osalemiseks vastu võtma.

Kuivõrd oluline oleks Eesti esindaja Moskvast kohal viibimine ning kas ainult välispoliitilist aspekti silmas pidades või ka mingis muus mõttes?

Teine maailmasõda oli paljude riikide võitlus ühe kurjuse vastu. Igal Euroopa riigil ja rahval oli selles sõjas oma saatus. Mu meelest oleks vale, isegi pentsik kellelegi tema võitu ette heita. Meie ju oleme uhked oma Vabadussõja võidu üle, venelased oma võidu üle Teises maailmasõjas.

Sõja lõpust möödub aeg võiks olla piisav, et leida oma mälestuste, tunnetuse ja teadmiste ühisosa. Euroopa Liidus öeldakse niisugusel puhul: meie ajalugu on teie ajalugu ning teie ajalugu on meie ajalugu. Ja viimane suur sõda oli meile kõigile suurte ohvrite sõda, neid ohvreid võiksime ka ühiselt meeles pidada.

Soome suhtlemist Venemaaga nimetatakse sageli pragmaatiliseks. Kas tõesti poleks sellest midagi võimalik ka Eesti-Vene suhtlusele üle võtta?

Ma ei leia, et meie suhtlemine Venemaaga oleks vähem pragmaatiline. Küll aga on erinevad Eesti ja Soome võimalused, sest meile on aeg-ajalt meelde tuletatud, et Eestisse ei hakata kunagi suhtuma nagu Soomesse. Eesti ja Venemaa peavad ise leidma tee, kuidas oma suhted üles ehitada. Üheks eelduseks, et meie suhted toimiksid normaalselt, on ühtemoodi arusaamine nende lähtealustest.

Enam kui kolme aasta eest ütlesite, et minevikku ei saa kasutada malakana.

Ütlesin. Aga ma ütlesin ka seda, et nii on siis, kui minevik paistab läbi, on teada ja avalik. Mineviku salgamine, õigemini selle vaid osaline omaksvõtmine annab ainst välispoliitilisele propagandasõjale.

Millisena peaksid eestlased võtma 65 aasta möödumist Teise maailmasõja lõpust?

See oli kümnetele miljonitele eurooplastele suur kergendus, et lõppes üks hirmsamaid sõdu Euroopas. Et üks kurjus alistati. Siin Eestis – suures osas Ida- ja Kesk-Euroopas laiemalt – ei saa me aga unustada, et meile lõppes Teine maailmasõja paljuski ligi pool sajandit hiljem. Me ei saa seda ega oma ohvreid unustada ka siis, kui niisugune mäletamine on kellelegi vastumeelt.

Teie eelmisel kohtumisel president Medvedeviga ütlesite, et Eesti-Vene suhete areng seisab riigikogus vastu võetud Eesti-Vene piirilepingu ratifitseerimise seaduse preambuli taga. Sama kordas hiljuti Venemaa suursaadik Eestis Nikolai Uspenski. Kas te selles olukorras näete üldse mingit võimalust kahe naaberriigi suhete tegelikuks arenguks?

Selline käsitlus lihtsustab Eesti-Vene suhteid. Olen veendunud, et naabritevaheline poliitiline kliima sõltub palju enamast kui üks preambul, mis on ka oma ebavajalikkuses siiski mittemidagiütlev ja pretensioone mitteesitav.

Mulle näib, et seda preambulit on kasutatud ettekäändena jätta asjad Eesti-Vene suhetes nii, nagu need on.

Igaüks, kes tegi aastavahetuse eel või järel tiiru Tallinna vanalinnas, nägi oma silmaga ja kuulis oma kõrvaga, et Eesti-Vene suhete paranemiseks on eeldusi küllaga.

Konverentsil „Eesti pärast eurot” ütlesite, et oleme Euroopa Liidus vähim initsiatiivikate liikmete seas. Kordasite selles kontekstis mõtet „Estonia is a policy taker, not a policy maker” (me ise ei tee, vaid me järgime). Mida see tegelikult tähendab?

Väljendit policy-taker võib ka tõlkida kui järellohiseja või sabassõrkija ning väljendit policy-maker kui tegija või otsustaja. On selge, et ükski endast lugupidav riik, olgu ta kui väike pindalalt või rahvaarvult tahes, ei soovi olla kellegi sabas sõrkija. Otsustajate sekka pääseb aga ainult see, kellel on oma arvamus ja oma huvid ning kes julgeb neid ka esitada ja mis kõige olulisem – kaitsta.

Ka mullu 2. veebruaril hoiatasite, et välispoliitikas ei saa Eesti passiivset kaanoogutamist endale lubada. Ega te sunni Eestit üle oma varju hüppama?

Ma ei sunni kedagi mitte kuhugi hüppama. Küll aga proovin ma sundida meeles pidama, et just

see, kui edukas on Eesti välispoliitika ja diplomaatia, määrab väga pikaks ajaks meie tuleviku. Nii nagu hambaharja risti pingutamine aastatel 1996–2003 viis meid Euroopa Liitu ja NATO-sse, kuigi nende pingutuste alguses ei uskunud eriti keegi, et meil õnnestub seda ära teha.

Ka nüüd peame pingutama, end kuuldavaks ja mõistetavaks tegema. Me peame olema julged ja aktiivsed. Ja realistlikud, sest oma eesmärgi on võimalik saavutada realistlikult tegutsedes, lähtudes Eesti rahvuslikest huvidest, mitte unistustest. Samal ajal ei tohi me karta oma arvamust välja öelda, peita oma väärtusi korrektse sõnavahu taha.

Sellest te kirjutasite ka Eesti välispoliitikat mõtestavas essees „Meloslasi mäletades”, kui pidasite oluliseks meie välispoliitika väärtuspõhisust, mille eest pragmatikud teid kritiseerivad. Tähendab see, et pragmatismil pole välissuhtluses teie jaoks kohta?

Meil tuleb vaadata, millel põhineb Eesti iseseisvus, meie iseseisvuse taastamine? Esiteks täiesti väärtuspõhisele, Ühendriikide presidendi Woodrow Wilsoni idee rahvuste enesemääramisõigusest. Ja kas Eesti iseseisvuse taastamine oleks kunagi realiseerunud, kui Lääne riigid oleksid lähtunud „realismist”? Kindlasti mitte. Olnuks ju oluliselt mugavam eirata kõiki neid põhimõtteid, millele me toetume. Suurbritannia astus sammu „realismi” suunas, kui ta andis 1970-ndate aasta lõpus NSV Liidule „tagasi” Balti riikide kullavarud, 1980-ndail oli Ühendriikides küll ja küll neid, seda üsnagi kõrgel tasemel, kes kutsusid üles hülgama „iganenud” mitte-tunnustamispoliitikat.

Mida peame siis meie tegema? Unustama noidsamu põhimõtteid, millele meie iseseisvus ja ka iseseisvuse taastamine on rajatud? Asuma ignoreerima inimõiguste rikkumisi? Ja kuhu me siis piiri tõmbame? Äkki on „realistlikum” hüljata meie ajalugu, sest siis ilmselt oleks transiit veelgi edukam?

Nii annabki pragmaatilisus, mida mina nimetan jutumärkideta realismiks – et mida on võimalik teha oma ideedele ja väärtustele ustavaks jäädes ning millal hakkab see takistama meie põhiülesannet, kaitsta Eesti rahvast – raami väärtuspõhisele poliitikale. Raami, milles meie välispoliitika tegijad päevast päeva ja sündmusest sündmusesse tegutsevad. Olgem realistid – mitte kõik meid ümbritsevas maailmas ei jaga ju meie väärtusi.

Kas 2. veebruaril, Tartu rahu aastapäeval, kõnelete meile taas välispoliitikast ja diplomaatiast, nagu teil viimastel aastatel tavaks on olnud?

Loomulikult. Tartu rahulepingu sõlmimise aastapäev on selleks õige aeg ja koht. Et keegi ei arvaks: Euroopa Liitu ja NATO-sse kuuluva Eesti olukord on nüüd lõplikult kinnistunud. Need mõlemad organisatsioonid on elavad ja oma elamises muutuvad, mis tähendab, et nende tervislik seisund vajab meie pidevat hoolt ja pingutust.

Link originalloole [Eesti Päevalehe veebilehel](#)